

Slovesnost posvečena spominu na solkansko pražupnijo in rimsko-starokrščansko oljenko

V solkanski cerkvi sv. Štefana smo v nedeljo, 1. 2. 2026, na predvečer svečnice, praznika luči, imeli posebno slovesnost, posvečeno spominu na solkansko pražupnijo (prafaro) in rimsko, starokrščansko oljenko, najdeno v Solkanu. Solkanska prafara je mati vseh župnij na ožjem Goriškem. Iz nje je tekom stoletij izšlo kar 42 župnij in vikariatov na obeh straneh državne meje. Zato smo povabili duhovnike, predstavnike župnij in tudi druge, iz krajev nekdanje prafare. Maše se je udeležilo zelo lepo število ljudi, tako Slovencev kot Italijanov, saj je bil dogodek čezmejen. Srečanje vseh župnij, ki so nastale iz solkanske pražupnije, je bila poslednja želja duhovnika in škofovega vikarja za Cerkevno EPK, Bogdana Vidmarja, ki je umrl lani jeseni. Dragi prijatelj Bogdan tega dogodka ni dočakal, njegova velika želja pa je bila, da bi župnije in ljudi odslej simbolno povezala prav Solkanska oljenka, kot simbol luči, vere, miru in upanja. Praznik spomina na prafaro sta v sodelovanju pripravila Župnija Solkan in Zavod 1539 ob podpori obeh škofij.

Takšnega dogodka v župniji Solkan ni bilo že vsaj sto let. Z njim smo zaključili tudi krščansko sveto leto in cerkveno Evropsko prestolnico kulture (EPK). Uvod v solkansko praznovanje se je začel takoj po 16. uri s pritrdovanjem pritркоvalcev iz Štmavra, Cerovega, Kojskega in Nove Gorice.

Vse zbrane, v nabito polni cerkvi, je najprej nagovoril in pozdravil domači – solkanski župnik Jožko Bric. Slavnostno mašo sta, ob dekanu Milanu Preglju, vodila koprski škof msgr. dr. Peter Štumpf in goriški nadškof mons. Carlo Roberto Maria Redaelli. Somaševalo je osemnajst duhovnikov, kar nekaj pa jih je bilo tudi v klopih cerkvene ladje. Predstavniki župnij so v dar prejeli repliko solkanske starokrščanske oljenke. Oba škofa sta v pridigi, vsak v svojem jeziku, predstavila pomen oljenke za današnji čas in prostor, kot tudi pomen ohranjanja spomina na prafaro in naših skupnih krščanskih korenin. Zgodovinski oris rimske starokrščanske oljenke in solkanske pražupnije sem podal zgodovinar Jernej Vidmar Bašin. Slavnostna sveta maša je potekala v slovenskem in italijanskem jeziku, prav tako tudi petje združenih cerkvenih zborov z obeh strani meje. Peli so: Cerkvni pevski zbor Solkan, pevski zbor iz cerkve Kristusa Odrešenika Nova Gorica, pevski zbor s Kapele (Kostanjevica) in italijanski pevski zbor iz goriške stolnice Sv. Hilarija in Tacijana – Capella Metropolitana-Duomo Gorizia. Skupaj je pelo okrog sedemdeset pevcev. Združene zборе je vodila zborovodkinja Milena Prinčič, na orgle je igrala organistka Uršula Belingar Šatej. Sodelovala sta tudi zborovodja (maestro) Fulvio Madotto in organist Marco

Somaševanje goriškega nadškofa mons. Carla Redaellija in koprskega škofa msgr. Petra Štumfpa.
Foto: Ivo Žajdala

Colella. Prisotni so lahko maši lažje sledili s pomočjo knjižice s prevodi, ki jo je uredil Simon Kerševan.

Foto: Ivo Žajdela

Ob koncu maše se je koprski škof Peter Štumpf zahvalil nadškofu Redaeliju za dolgoletno sodelovanje in mu čestital za imenovanje na mesto tajnika na dikasteriju za duhovnike v Rimu. V imenu goriških župnij mu je podaril sliko, delo rusko-slovenske umetnice Natalije Berezina, ki je nastalo v okviru kolonije Umetniki za Karitas na Sinjem vrhu nad Ajdovščino.

Ob zaključku svete maše je bila, s strani Župnijskega pastoralnega sveta (Majda Štrurm), škofoma izrečena zahvala in darovana sta bila dva šopka rdečega solkanskega radiča (reguta). Šopka sta škofoma izročila Dejan Stantič in Avguštin Tomšič.

Po končani sveti maši je v dvorani na Trgu Jožeta Srebrniča sledil agape – druženje ob bogati pogostitvi, za katero so poskrbeli velikodušni župljani. Možno je bilo tudi kupiti oljenke.

V imenu župnije Solkan in Zavoda 1539 se iskreno zahvaljujemo Refetu Haziriju (Caffe bar Solkan), ki nam je dvorano za pogostitev prijazno in brezplačno odstopil, ter Jožefu Semiču za omogočeno parkiranje ob cerkvi. Iskrena hvala tudi restavraciji Primula, ki je za pogostitev velikodušno darovala pohano

meso. Zahvaljujemo se članom župnijskega pastoralnega in gospodarskega sveta župnije Solkan, članom Zavoda 1539 ter številnim Solkancem in ljudem iz drugih krajev, ki so sodelovali pri organizaciji dogodka. Posebna zahvala pa gre tudi vsem, ki ste se dogodka udeležili in ga s svojo prisotnostjo ter toplino soustvarili. Sodelovanje tako velikega števila ljudi je našo skupnost še dodatno povežalo ter dokazalo, da skupaj zmoremo velike stvari, kar potrjujejo tudi izjemen obisk in številne pohvale za dogodek. Vsem iskrena hvala.

Jernej Vidmar

Zgodovinski prikaz oljenke in solkanske pražupnije

Solkanska pražupnija (prafara) se je izoblikovala pred letom 1000 in je mati vseh župnij na ožjem Goriškem. Krščanske korenine Solkana in na Goriškem pa so še precej starejše. Glede na to, da je bila prva krščanska skupnost v Ogleju prisotna že v prvem stoletju po Kristusu in je Solkan oddaljen od Ogleja le dobrih 40 km, je povsem verjetno, da so bili prvi kristjani pri nas prisotni že vsaj pred 1500 leti. Na to nas spominjata dva predmeta, najdena v Solkanu: rimsko krščanska glinena oljenka in manj znan železni pasni okov langobardskega vojščaka, ki ga krasí Salamonov vozle oziroma križ, najden v enem od langobardskih grobov iz konca 6. oziroma začetka 7. stoletja.

Najprej nekaj misli o solkanski oljenki. Z oljenkami so si stari Rimljani osvetljevali domove kot mi danes z žarnicami. Izdelovali so jih v velikih količinah. Poganski Rimljani so oljenke krasili s podobami božanstev, njihovi krščanski potomci pa so upodabljali krščanske simbole.

Solkansko oljenko je v osemdesetih letih 20. stoletja našel takrat mlad fant Tadej Komavec st., in sicer med gradbenimi

deli v domačem vrtu družine Klemenčič-Komavec, ki leži v samem jedru Solkana le nekaj metrov za cerkvijo sv. Štefana.

Foto: Ivo Žajdela

Glinena oljenka iz Solkana je eden najstarejših znanih predmetov, povezanih s krščanstvom na Goriškem. Strokovnjaki menijo, da so jo izdelali v delavnici v Aleksandriji v Egiptu. V Solkan je verjetno prišla iz Ogleja, ki je bil tudi pomembno pristanišče. Morda jo je v kraj prinesel kak rimski vojak, trgovec, popotnik ali domačin iz takratnega Siliganuma (Solkana). Arheologi jo datirajo v čas pozne antike, in sicer v obdobje od 4. do 6. stoletja po Kr. Kljub temu da je originalna oljenka na vrhu malo poškodovana, je razvidno, da jo krasijo Kristusov monogram in stilizirani palmovi listi, ki so simbol mučeništva in zmage nad smrtjo. Kristusov monogram je sestavljen iz prekritih grških črk X (v gr. H) in P (v gr. R), ki sta prvi črki grške oblike Kristusovega imena Hristos. Naša krščanska oljenka nas spominja, da vera ni bila nekaj oddaljenega ali vzvišenega, temveč nekaj domačega – pri mizi, ob večerih, ob rojstvih in slovesih. Njena svetloba je v temnih nočeh vlivala pogum takratnim prebivalcem Solkana, povezovala rodove, varovala skupnost in dajala smisel vsakdanjemu življenju. Izdelana je bila v težkih, negotovih časih poznega rimskega cesarstva, v temnih stoletjih preseljevanja ljudstev, ko se je rimska civilizacija

poslavljala. To je bil čas sv. Hieronima, sv. Ambroža Milanskega, sv. Avgušтина, sv. Benedikta in drugih cerkvenih očakov. Čas, ko se je oblikovala srednjeveška krščanska Evropa, ki poleg kasnejšega humanizma in razsvetljenstva predstavlja temelje, na katerih se je oblikovala sodobna evropska kultura. Ko jo danes prižigamo, potrjujemo, da tisočletne krščanske korenine Solkana in Goriške niso le del zgodovine, temveč živa dediščina, ki nam v teh naših časih, polnih hitrih sprememb, daje upanje in kliče k odgovornosti, ne glede ali smo verni ali neverni.

Kakšna je bila podoba solkanske prafare. Srednjeveška cerkvena teritorialna organizacija škofije Oglej v Furlaniji, kamor je nekdanj spadal tudi prostor ob Soči, naj bi v osnovi temeljila na poznoantičnem sistemu župnij iz 5. in 6. stoletja. Poleg teh pa so v langobardski dobi 7. in 8. stoletja nastale cerkve v sklopu utrd, ki so pozneje dobile župnijske pravice. Po predvidevanju zgodovinarja Janez Höflerja se je takšna grajska župnija razvila tudi v Solkanu.

Skoraj sedemdeset let trajajoči vdori Madžarov (Ogrov) v Furlanijo, ki so se začeli konec 9. stoletja, so močno opustošili naše kraje in so poleg fevdalne organizacije zrušili tudi cerkveno upravno mrežo. Ko so madžarski vdori v drugi polovici 10. stoletja ponehali, se je začela obnova opustošenega ozemlja. V obnovo je dejavno posegla oglejska Cerkev in zopet vzpostavila cerkveno upravno organizacijo. Zunanji okvir za nastanek srednjeveških velikih pražupnij so bila kronska (kraljeva) posestva. Na področju ožje Goriške, Vipavske doline in Goriškega Krasa so do konca 10. stol. nastale tri pražupnije: Solkan (patrocinij sv. Štefana), Vipava (patrocinij sv. Štefana) ter Komen (patrocinij sv. Jurija). Poleg teh treh velikih pražupnij pa so nastale še manjše lastniške župnije: Miren, Ločnik, Moš in Krmin.

Solkanska prafara je pokrivala ozemlje, ki ga je cesar Oton III. leta 1001 podelil oglejskemu patriarhu Janezu (Ivanu) in furlanskemu grofu Verihenu, in sicer vsakemu polovico. To je bila obsežna posest, ki se je raztezala med Sočo na zahodu, Ortaono-Vrtovinščkom oziroma Vrtovinom na vzhodu, reko Vipavo na jugu in Trnovsko planoto na severu. Ta podelitev je bila osnova za oblikovanje kasnejše Goriške dežele. V tej darovnici je pred Gorico, ki se omenja kot vas, omenjen utrjen Solkan (Castellum Siliganum), ki je bil takrat upravno in cerkveno središče ožjega goriškega ozemlja. Solkanska pražupnija se prvič pisno omenja, ko se omenja prezbiter »Joannes de Celkan« v oglejski darovnici iz leta 1181, drugič pa na seznamu župnij iz leta 1247, ki je nastal zaradi pobiranja prispevkov za denarno pomoč za križarske vojne. Omenjena je tudi na seznamu iz leta 1296, ko je papež Bonifacij VIII. določil desetino. A to niso letnice nastanka, župnija je nastala pred letom 1000.

Srednjeveško cerkveno ozemlje solkanske pražupnije je bilo zelo obsežno. Vse do konca 13. stoletja je ostalo enovito, nedotaknjeno, nakar so se iz nje rojevale, nastajale nove manjše župnije. Najprej so se v poznem srednjem veku in v začetku novega veka iz solkanske pražupnije izločile vsaj štiri sekundarne župnije: Črniče, Prvačina, Šempas, Šempeter in Gorica.

Solkan, v ozadju Nova Gorica in Gorica. Foto: Splet

Zanimiva je bila relacija med Gorico in Solkanom. Kljub temu da je postala Gorica kot sedež goriških grofov v visokem srednjem veku upravno, gospodarsko in družbeno središče dežele, je bila do druge polovice 15. stoletja cerkveno podrejena Solkanu. So pa zaradi pomembnosti mesta solkanske župnike včasih imenovali kot goriške župnike. Goriška »odcepitev« od solkanske pražupnije oziroma, bolje rečeno, sprememba vlog, se je zgodila leta 1460 (Po nekaterih domnevah naj bi se to zgodilo šele v 16. stol.). Župnija je ostala sicer enotna, vendar je primat prevzela Gorica. Od tedaj je »Solkanska cerkev iz matere postala hčerka.« Duhovno oskrbo v obeh delih župnije je vodil goriško-solkanski župnik, ki je živel v Gorici. V mestu mu je pomagalo šest kaplanov, v solkanskem delu župnije pa je deloval vikar z dvema pomočnikoma. Matične knjige so od leta 1596 za mesto Gorico vodili pri cerkvi sv. Hilarija in Tacijana, za podeželje pa pri solkanski cerkvi sv. Štefana (od leta 1597).

18. stoletje je v cerkveno upravnem smislu prineslo precej sprememb. Z ustanovitvijo Goriške nadškofije je bila v Solkanu vnovič vzpostavljena samostojna župnija z lastnim župnikom. Iz katapana župnije Solkan iz leta 1757 izvemo, da so v drugi polovici 18. stoletja v solkansko župnijo spadale naslednje kuracije: Kromberk, Loke, Pevma z Oslavjem, Štmaver, Podsabotin s Podsenico, v »gorah« pa Grgar, Ravnica, Bate s Podlako, Čepovan z Lokvami in Lokovcem ter Gorenjo Trebušo. Imele so svojega kurata in določeno samostojnost. V 19. stoletju so se razvile v vikariate, ki so konec 19. in večinoma v 20. stoletju postali samostojne župnije. Po drugi svetovni vojni se je proces nastajanja novih župnij nadaljeval. Zadnja župnija, ki se je oblikovala na ozemlju solkanske župnije, je župnija Kristusa Odrešenika v Novi Gorici leta 1976.

Iz nekdanje solkanske pražupnije so izšle naslednje župnije in vikariati iz obeh strani današnje državne meje:

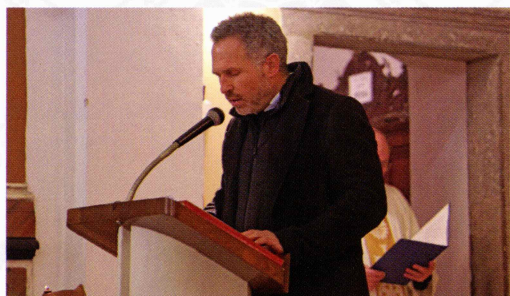
V Sloveniji: Solkan, Črniče, Prvačina, Šempas, Šempeter, morda tudi Renče, ki pa je lahko nastala na ozemlju nekdanje mirenske župnije, Batuje, Vrtojba, Bukovica, Bilje, Osek, Vogrsko, Kromberk, Podsabotin s Podsenico, Grgar, Bate, Banjšice, Čepovan, Lokovec, Lokve, Ravnica, Trnovo, Gorenja Trebuša, Nova Gorica - Kapela, Nova Gorica - Kristus Odrešenik.

V Italiji: Pevma, Štmauer, Sovodnje, Štandrež, Peč, Podgora, vse župnije v Gorici: sv. Hilarij in Tacijan (goriška stolnica), sv. Rok, sv. Ignacij (na Travniku), sv. Ivan (Slovensko pastoralno središče), Sv. Ana, Sv. Vid in Modest (Placuta), Madonna della misericordia (Campagnuzza), Maria SS. Regina (Via Montesanto), N.S. di Lourdes (Madonnina), S. Maria Assunta (Cappucini, piazza S. Francesco), S. Pio X (Via Bella veduta), Sacro Cuore (via Nizza), S. Giovanni di Dio e S. Giusto (piazza Saba).

Solkanska oljenka od simbola cerkvene epk do prepoznavnega simbola solkana

Za najdbo rimsko-krščanske oljenke smo vedeli le redki. Leta 2001, ko smo obeležili 1000 let prve omembe Solkana, pa je nanjo v solkanskem zborniku spomnil tedanji župnik Vinko Paljk in predlagal, da bi kot protokolarno darilo izdelali replike oljenke. Zaradi zapletov so jih izdelali samo petnajst. Oljenka je šla v pozabo. Nova zgodba se je začela pred štirimi leti, ko je v Novo Gorico prišel Bogdan Vidmar, ki ga je škof imenoval za vikarja cerkvene EPK. Ko je v cerkvi Kristusa Odrešenika gostil predavanje Silvestra Gabrška o krščanstvu, me je Bogdan prosil, naj se predavatelju po predavanju javno zahvalim. In takrat sem se spomnil na solkansko oljenko. Povedal sem približno takole: »Kristusova luč v Solkanu sveti že skoraj 2000 let v obliki male rimske oljenke s Kristusovim monogramom« Bogdan Vidmar je bil nad tem navdušen.

Prišel je na idejo, da bi postala oljenka simbol cerkvene EPK. K sodelovanju sva povabila ustvarjalko Silvo Karim iz Ajdovščine, ki je izdelala več serij glinenih oljenk z uporabno vrednostjo. Te sva z Bogdanom podarjala raznim predavateljem ob postnih in adventnih predavanjih v cerkvi Kristusa Odrešenika. Eno sva podarila tudi kardinalu Francu Rodetu. Podarjala pa sva jih tudi posameznim prijateljem. V lanskem svetem letu smo oljenke prižigali ob nedeljskih svetih mašah tako v konkatedrali Kristusa Odrešenika v Novi Gorici kot pri sv. Štefanu v Solkanu. Kasneje sva idejo solkanske oljenke kot protokolarnega darila z Leonom Kraljem v okviru Zavoda za razvoj kulture, humanizma in religije 1539 nadgradila tako, da smo pripravili opis oljenke ter njene simbolike in uporabe v treh jezikih, zagotovili rokodelsko izdelavo v večjem obsegu, darilno zapakirano, saj je zanimanje za nakup solkanske oljenke zelo veliko. Tako je solkanska oljenka postala prepoznavno in avtohtono solkansko darilo.

Zgodovinar Jernej Vidmar Bašin med predstavitvijo pražupnije Solkan in solkanske oljenke 1. februarja 2026 v župnijski cerkvi sv. Štefana v Solkanu. Foto: Ivo Žajdela

Kopija solkanske oljenke nima samo dekorativne in simbolne narave, je tudi uporabna. Če vanjo skozi luknjico natočite oljčno olje ali tekoči vosek in vložite stenj, si z njo lahko prijetno osvetlite dom.

Solkansko oljenko je mogoče naročiti na elektronski naslov: zavod1539@gmail.com

Jernej Vidmar Bašin